

Saaristoasiain neuvottelukunnan ja saaristopolitiikan 60 v. historiikki tehtiin vuosina 2008 - 2009. Valitsivat jäseneksi historiikkitoimikuntaan ja kutsuivat saaristoseminaariin Taipalsaarelle keväällä 2009, jossa historiikki julkistettiin.

Historiikki perustuu osin saaristoasiain neuvottelukunnan puheenjohtajien, pitkäaikaisten jäsenten, neuvottelukunnan sihteerien, saariston yrittäjien, saaristoaktiivien ja muusikkojen kirjoituksiin ja haastatteluihin. Kirjoittajina ovat mm. Jan-Magnus Jansson, Ole Norrback, Elisabeth Rehn, Jan-Erik Enestam, Jacob Söderman, Christoffer Taxell, muusikot Lasse Mårtenson, Eino Grön ja Kassu Halonen. Kirjoittajien joukkoon kutsuttiin myös minut ja Kesälahden Jorma Turunen.

Näin kirjoittelin omasta kunnastani saaristokuntana ja muistojani neuvottelukunnan toiminta-ajalta:

ILKKA SIMANAINEN

Rääkkylän nimeäminen saaristokunnaksi oli ratkaisevaa kunnan kehitykselle

Pohjois-Karjalan eteläiseen osaan sijoittuvalle Rääkkylälle on suotu vettä, saaria, niemiä, lahdelmia, luonnonkauneutta. Kunnan 720 km² pinta-alasta yli 40 % on vettä, rantaviivaa on noin 500 km. Oriveden suuret selät sekä Onkamojärvet rajaavat pitäjän niin, että maarajaa on vain noin 20 km.

Rääkkylässä oli saaristolain antamisen aikoihin kolme lossia. Saaristo-osassa eli Oravisalossa ja Varpasalossa asui tuolloin ilman kiinteää tieyhteyttä yli 500 henkilöä, noin 13 % kuntalaisista. Kaksi vuosikymmentä aiemmin saaristoväestön osuus oli ollut viidennes.

Rääkkylän asema on liikenteellisesti huono. Kunnan alueella ei ole rautatietä eikä valtakunnallista päätieta. Tästä johtuen esimerkiksi teollisuuden saaminen kuntaan on ollut vaikeaa.

Kun laivaliikenne vielä ennen sotia oli tärkeää, kunta oli päinvastoin hyvässä liikenteellisessä asemassa. Laiva kävi parhaimmillaan yhdessätoista laiturissa. Silloin oli myös teollisuutta, joka 1960-luvulle tultaessa oli pääosin loppunut.

Rääkkylän elinkeinorakenne on ollut kovin yksipuolinen. Maa- ja metsätaloudesta sai toimeentulonsa 1960-luvulla 80 % ja vielä 1980-luvulla lähes puolet. Teollisten työpaikkojen määrä oli vähäinen. Tästä seurasi että verotulokertymä oli niukka; asukasta kohti laskettu äyrimäärä oli alhaisimpia koko maassa. Kunnan palveluvarustuksen kehittäminen oli jälkeenyäännyt, investointien määrä oli vähäinen.

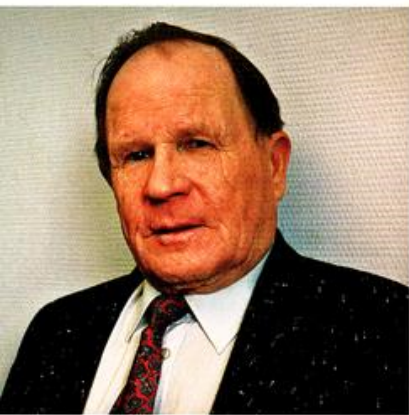
Saaristopolitiikkaan olin tutustunut jo 1960-luvun puolivälissä. Vuonna 1964 oli julkaistu Sisä-Suomen saaristokomitean mietintö ja tämän alueen edustus tuli sitten myös saaristoasiain neuvottelukuntaan. Muistelen, että Sisä-Suomen vesistörikkaat kunnat kokoontuivat noihin aikoihin Savonlinnaan neuvottelukokoukseen kansanedustaja Esu Niemelän johdolla.

Kun saaristolakia valmisteltiin, kiinnostus saaristopolitiikkaan Rääkkylässä lisääntyi. Kun luontaiset olosuhteet olivat edellä kuvatun kaltaiset, oletimme, että Rääkkylällä oli hyvä mahdollisuus tulla nimetyksi varsinaiseksi saaristokunnaksi. Yritimme vaikuttaa päättäjiin, saimme jopa silloisen saaristoasiain neuvottelukunnan puheenjohtajan Jan-Magnus Janssonin vierailemaan Rääkkylässä.

Sisä-Suomesta esitettiin varsinaiseksi saaristokunnaksi kuitenkin vain Puumalaa ja Vehmersalmea. Lieneekö neuvottelukunnan esitykseen vaikuttanut se, että Kivisalmen sillan rakentamisesta oli tielaitoksessa ilmeisesti tehty päätös.

Olin tullut valituksi saaristoasiain neuvottelukunnan Sisä-Suomen jaoston jäseneksi vuonna 1981. Neuvottelukunnan esitys tuli tietoon jaostomme kokouksessa Mikkelissä. Ossi Heinonen kertoi, että asia oli valtioneuvostossa jäänyt pöydälle, kun ministeri Taxell oli pyytänyt asiakirjat tutustumista varten. Taxell oli vaatinut esitettyjen kuntien lisäksi varsinaisiksi saaristokunniksi kaksi lisäkuntaa merensaaristosta. Sisä-Suomen jaosto päätti kokouksessaan esittää myös kahta lisäkuntaa – ne olivat Rääkkylä ja Hirvensalmi.

Tajusin heti tilanteen. Asiassa on tehtävä poliittinen kompromissi RKP:n ja keskustan välillä. Sisäministerinä oli keskustalainen Eino Uusitalo. Heti Mikkelin kokouk-

■ Kunnallisneuvos Ilkka Simanainen. (Koti-Karjala -lehti)

sen jälkeen pääsimme Uusitalon puheille. Rääkkylän nimeämistä saaristokunnaksi tuki voimakkaasti Pohjois-Karjalan liitto. Ratkaisevaa asian hoitamisessa sisäasiainministeriössä oli silloin kansanedustajana toimineen Markku Kauppinen apu. Hän on nykyään Kuntien eläkevakuutuksen toimitusjohtaja.

Taktiikkamme onnistui. Rääkkylästä tuli varsinainen saaristokunta ensimmäisten joukossa. Ilmeisesti tähän lopputulokseen vaikutti kunnan erittäin heikko taloudellinen asema, saaristoväestön korkea osuus ja kunnan epäoikeudenmukainen kohtelu aluepoliittisessa vyöhykejaossa. Siinä Rääkkylä jäi toiseen perusvyöhykkeeseen eikä sitä edes määrätty lisätukialueeksi.

Kunnan talous koheni oleellisesti

Rääkkylän pääseminen varsinaiseksi saaristokunnaksi antoi vauhtia jo 1970-luvulla kunnassa aloitetulle palveluvarustuksen ja elinkeinojen kehittämistyölle. Kunnan tulotaso parani ratkaisevasti, kun asema saaristokuntana huomioitiin valtionosuuksia myönnettäessä. Tärkeintä oli kuntien yleisestä rahoitusavustuksesta annetun lain muuttaminen niin, että saaristokunnissa verotulojen tasausta maksettaessa käytettiin korkeinta mahdollista tasausrajaa. Lisääntyvä valtionosuus vaikutti veroäyrin hintaan yhdestä kahteen penniä.

Kunnan tulotason paraneminen teki mahdolliseksi toteuttaa 1980-luvulla ja 1990-luvun alkuvuosina mm. kirjaston, terveyskeskuksen, vanhainkodin, kunnanviraston, päiväkodin ja urheilukentän rakentaminen. Myös poliisille, postille, Kelalle ja työvoimatoimistolle rakennettiin toimitilat, samoin tehtiin vuokrattavia liike- ja teollisuustiloja. Kirkonkylän kunnallistekniikkaa ja haja-asutuksen vesihuoltoa kohennettiin ja asuntotuotantoa tuettiin.

Saaristokuntapäätöstä tarkistettiin vaalikausittain. Kivisalmen silta valmistui 1980-luvun puolivälissä. Ilman kiinteää tieyhteyttä oleva saaristoväestömme väheni. Ilmeisesti tästä johtuen Rääkkylän saaristokunta-asema oli katkolla sekä Rabbe Laurénin että Ole Norrbackin kaudella. Taistelu asemastamme jatkui – ja säilyimme saaristokuntana.

Tähän oli varmaan syynä se, että kuntamme taloudellinen asema ja kehitysvaihe olivat 1980-luvulla ja vielä pitkälle 1990-lukua sellaiset, että ilman verotulon täydennykseen tulevaa saaristolisää olisimme joutuneet taloudelliseen umpikujaan. Niinpä saaristokunta-asemamme säilyi siihen saakka, kun Ihalansalmen silta rakennettiin ja koko saaristoväestöllemme tuli kiinteä tieyhteys.

Jäsenyyteni saaristoasiain neuvottelukunnassa, Sisä-Suomen jaoston jäsenyyss mukaan lukien kesti 15 vuotta. Sain tutustua niin meren kuin järviemme saaristoon ja saaristokuntiin, niiden hallintoon ja toimintaan sekä moniin näissä kunnissa järjestettyihin tapahtumiin.

Rääkkylä oli aktiivisesti mukana monissa neuvottelukunnan hankkeissa ja pyrki hyödyntämään ne mahdollisimman hyvin. Kuntamme luottamusmiesjohto osallistui saaristoseminaareihin ja muihin neuvottelukunnan tilaisuuksiin.

Neuvottelukunnan jäsenenä sain vuosien varrella tehtäviä puhujana seminaareissa ja juhlissa. Näistä muistuu mieleeni alustukset saaristolaista ja sen täytöntöönpanosta Vesitietoimialan neuvottelupäivillä Joensuussa vuonna 1982, Sisä-Suomen saaristopäivillä Puumalassa 1986 ja maaseutuelinkeinojen kehittämispäivillä Mikkelissä. Saaristo-osakunta Juuan vuotuisen kesätapahtuman, Ellinpäivien pääjuhlassa vuonna 1997, jonka teemana oli ”Ihaile Pielisen pintoo”, olin juhlapuhujana.

Neuvottelukunnan työn alkuaikoina ei meren saariston kunnissa oikein voitu ymmärtää, että Sisä-Suomessakin voi olla varsinaisia saaristokuntia. Erityisesti tuotti vaikeuksia tajuta, miksi sisämaan kunnat saivat enemmän verontulotasausta kuin merensaariston kunnat. Tätä asiaa sain selventää moneen otteeseen. Lopulta

ymmärrettiin, että verotulokertymät olivat Sisä-Suomen kunnissa huomattavasti pienemmät kuin meren saariston kunnissa.

Kokous- ja tutustumismatkoja

Neuvottelukunta teki saaristokuntiin tutustumismatkoja, joiden yhteydessä pidettiin myös usein neuvottelukunnan kokous. Muutaman kerran tutustumismatka tehtiin saaristoseminaarin jälkeen alueen kuntiin. Kuntien edustajat esittelivät hallintoa ja ongelmiaan sekä tutustuttivat meidät alueensa nähtävyyksiin. Tehtiinpä muutama matka Suomen rajojen ulkopuolellekin.

Elokuussa 1991 neuvottelukunta teki kokous- ja tutustumismatkan Puumalaan. Puheenjohtaja Elisabeth Rehn oli tuolloin puolustusministeri. Neuvostoliitossa olivat kriittiset ajat vallanvaihdoksen johdosta. Puolustusministerin oli oltava joka hetki tietoinen, mitä itänaapurissa ja maailmalla tapahtui. Mökissä, jossa majoituin, oli myös ministeriön tiedotuskeskus. Oli mielenkiintoista seurata sen toimintaa ja olla mukana maailman tapahtumissa.

Elisabeth Rehnin puheenjohtajuuskaudella tehtiin myös matka Viroon. Tarkoituksena oli tutustua hallintoaan aloittelevaan Viron saaristopolitiikkaan ja saaristolain valmisteluun. Lentokentältä meidät vietiin suoraan Toompean mäelle pääministeri Mart Laarin aamukahveille. Puheenvuorossaan hän kertoi meille maansa uuden hallinnon luomisen senhetkisistä vaiheista. Tallinnasta matkustimme Saarenmaalle,

■ Hinaaja Rääkkylän Kivisalmessa heinäkuussa 2002. Kuva on otettu 1980-luvun puolivälissä valmistuneelta sillalta. Vaikka Rääkkylässä ei ole kaivostoimintaa, Kivisalmi on Suomen kaivoshistorian kannalta keskeinen paikka; salmea ruopattaessa vuonna 1908 löytyi kivi, jonka perusteella Outokummun kuparimalmi löydettiin. (Kari Koskela/Kuvaliiteri)

jossa maaherran talossa oli alueen kuntien edustajien tapaaminen. Mukana oppaina oli sisäasiainministeriön virkamiehiä. Tuohon aikaan Suomesta oli ministeriössä asi-
antuntijoita opastamassa virolaisia.

Saarenmaan tilaisuudessa sain tehtäväkseni kertoa suomalaisesta aluepolitiikasta, sen synnystä ja nykytilasta. Kuntien edustajat tekivät meille kysymyksiä kunnallishallinnosta ja saaristopolitiikasta. Kun kysyttiin, mitä se veroäyri tarkoittaa, saatoimme todeta, että kunnallishallinnon ja talouden luominen olivat Virossa vielä alkutaipaleella. – Matkamme huomioitiin laajasti Viron tiedotusvälineissä. Vierailumme oli sekä television että radion uutisissa keskeinen asia.

Vesistöjen ravinnekuormituksen lisääntymisestä käytiin 1980-luvun puolivälissä voimakasta keskustelua. Erityisesti kesäasukkaat syyttivät kalankasvatusta Saaristomeren vesien saastuttamisesta. Asiaa käsiteltiin useasti myös saaristoasiain neuvottelukunnan kokouksissa. Rabbe Laurénin puheenjohtajuuskaudella tehtiin tutustumismatka Norjaan Hitran saaristokuntaan Trondheimin lähellä. Siellä lohien kassikasvatus meressä oli erittäin suurta. Kunnassa oli myös kalatalouden elinkeinoasiamies.

Samoihin aikoihin 1980-luvun puolivälissä kunnallishallinnossa käytiin keskustelua vapaakuntakokeilusta ja valmisteltiin lainsäädäntöä. Ilmeisesti tästä syystä saaristoasiain neuvottelukunnan matkaan yhdistettiin käynti ruotsalaisessa Bräcken kunnassa. Siellä oli meneillään sellainen hallintokokeilu, että kuntavaaleissa voittanut puolue sai haltuunsa kaikki luottamustehtävät. Palkkaa nauttiva opposition luottamushenkilö valvoi hallintoa.

Olin vuonna 1994 saaristoasiain neuvottelukunnan jäsenenä kuultavana eduskunnan hallintovaliokunnassa kuntien valtionosuuksien leikkauksia koskevasta hallituksen esityksestä. Samoin olin vuonna 1993 yhdessä pääsihteeri Jorma Leppäsen ja Korppoon kunnanvaltuuston puheenjohtajan Klaus A. Sahlgrenin kanssa kuultavana saaristolain muuttamista koskevasta hallituksen lakiesityksestä. Samoista asioista jätimme eduskuntaryhmille neuvottelukunnan muistiot.

Vuonna 1997 täytti ministeri Jan-Erik Enestam 50 vuotta. Olin mukana neuvottelukunnan lähetystössä, joka kävi tervehtimässä puheenjohtajaansa hänen kotikunnassaan Västanfjärdissä. Vastaanotto oli nuorisoseuran talossa ja sain kunnian pitää onnitelupuheen. Neuvottelukunta ja monet saaristokunnat osallistuivat puheenjohtajan toivomuksen mukaisesti lahjoituksella talon kunnostusrahaan.

Neuvottelukunta kutsui muutamia saaristoseminaareihin edustajat Virosta ja Venäjän Karjalan Sortavalasta. Vastavuoroisesti saimme kutsun Viroon Vormsin saaristokunnassa pidettyyn seminaariin, samoin Sortavalaan tutustumaan kaupunkiin ja Laatokan saaristoon, pääkohteena tietenkin vanha Valamo.

Lautta- ja lossiliikenteen aikatauluttaminen oli kiperä kysymys. Kustannusten alentamiseksi tielaitos ajoi liikennettä aikatauluun. Saaristolaiset, saaristokunnat ja neuvottelukunta vastustivat hanketta. Aikataulut tulivat, säästöjä ei tainnut syntyä. Liekö aikataulutus vielä voimassa. Oman paikkakunnan viimeinen lossi näyttää ylittävän Arvinsalmea samaan tahtiin kuin ennen aikatauluttamista.

Merenkululaitoksen ja rajavartioston tukikohtien lopettaminen tai työpaikkojen vähentäminen olivat usein neuvottelukunnan käsittelyssä. Näiden laitosten työpaikat olivat erittäin tärkeitä merensaaristokunnille.

Saaristoalueille on ollut keskeistä vapaa-ajan asutus, joka on jatkuvasti laajentunut. Kunnan on hoidettava monet vapaa-ajan asukkaiden palvelutarpeet. Palvelumaksujen ja kiinteistöveron lisäksi vapaa-ajan asukas ei maksa muuta mökkikunnalleen. Yksi pisimpään neuvottelukunnassa käsiteltävänä asiana on ollut, miten asukkailta saataisiin osa kunnallisverosta mökkikuntaan. Ilmeisesti ratkaisua asiaan ei ole saatu.